

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІЗАЦІЙ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ КОЛЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ПРАВОВЛАСНИКІВ У СФЕРІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І (АБО) СУМІЖНИХ ПРАВ

Кубаєнко А. В.

Наукову статтю присвячено досить важливій проблемі сьогодення - дослідженню особливостей адміністративно-правового статусу некомерційних організацій, що здійснюють колективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав. Проаналізовано нормативно-правову базу, яка регулює діяльність вищезазначених організацій.

У результаті проведеного дослідження автор доходить висновку, що акредитовані у сфері розширеного колективного управління організації, що здійснюють колективне управління майновими правами правовласників, за своїм адміністративно-правовим статусом є одним із суб'єктів адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності. Конституційно, що незважаючи на свій «недержавний статус», зазначені організації внаслідок акредитації наділяються функціями, які за своєю суттю є державними публічно-правовими функціями із захисту інтелектуальної власності, оскільки повноваження акредитованих організацій розширеного колективного управління мають не договірну, а імперативну, державно-владну природу.

Автором приділено увагу розгляду позитивних та негативних факторів наділення вищевказаних акредитованих організацій більш широкими повноваженнями. Підкреслено, що роль акредитованих організацій як суб'єктів адміністративно-правового захисту досить вагома. Недержавний статус таких організацій у ряді випадків дозволяє ефективно реалізовувати функції з виявлення порушень авторських та суміжних прав. Проте наголошується на тому, що широке коло повноважень акредитованих організацій створює умови для можливих фінансових зловживань із боку менеджменту даних організацій. Зроблено висновок, що чинним законодавством створені можливості для доволіного перерозподілу зібраної винагороди.

У підсумку дослідження формулюється ряд пропозицій, які, на думку автора, будуть сприяти підвищенню ефективності діяльності організацій, що здійснюють колективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або)

суміжних прав, а також дозволять знизити ступінь впливу корупційних ризиків у зазначеному виді діяльності.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, адміністративно-правовий захист, колективне управління, акредитація, некомерційні організації, інтелектуальна власність, інтелектуальні права, авторські права, суміжні права.

Kubaienko A. V. Administrative and legal status of organizations that collectively manage the property rights of copyright holders in the field of copyright and (or) related rights

The scientific article is devoted to a very important problem of today - the study of the administrative and legal status of non-profit organizations that collectively manage the property rights of copyright holders in the field of copyright and (or) related rights. The author analyzes the legal framework governing the activities of organizations that collectively manage the property rights of right holders in the field of copyright and (or) related rights.

As a result of the study, the author concludes that accredited in the field of extended collective management organizations that collectively manage the property rights of right holders, by its administrative and legal status is one of the subjects of administrative and legal protection of intellectual property. It is stated that despite their "non-state status", these organizations as a result of accreditation are endowed with functions that are essentially state public law functions for the protection of intellectual property, as the powers of accredited organizations of extended collective management are not contractual but imperative. nature.

The author pays attention to the consideration of positive and negative factors of endowment of the above-mentioned accredited organizations with broader powers. It is emphasized that the role of accredited organizations as subjects of administrative and legal protection is quite important. The non-state status of such organizations in some cases allows to effectively implement the functions

© Кубаєнко А. В., 2021

of detecting copyright and related rights. It is emphasized that a wide range of powers of accredited organizations creates conditions for possible financial abuse by the management of these organizations. It is concluded that the current legislation creates ideal opportunities for arbitrary redistribution of the collected remuneration.

As a result of the study, the article formulates a number of proposals that, in the author's opinion, will help increase the efficiency of organizations that collectively manage the property rights of copyright holders and (or) related rights, as well as reduce the impact of corruption risks type of activity.

Key words: *administrative-legal status, administrative-legal protection, collective management, accreditation, non-profit organizations, intellectual property, intellectual rights, copyrights, related rights.*

Постановка проблеми та її актуальність.

Одним із механізмів захисту інтелектуальної власності є діяльність організацій, що здійснюють колективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав. У рамках даної статті пропонується провести порівняльний аналіз правового статусу даних організацій та суб'єктів адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності. На нашу думку, з цією метою передусім необхідно визначити, що слід розуміти під адміністративно-правовим захистом права інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Провівши аналіз вітчизняної нормативно-правової бази, слід зробити висновок, що на законодавчому рівні поняття «адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності» відсутнє, проте науковцями дане питання досить ґрунтовно досліджено, зокрема, С. Ярошенко доходить висновку, що адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності - це система активних адміністративних заходів, які застосовують компетентні органи державної влади, та спрямована на поновлення порушеного права, усунення порушень права інтелектуальної власності, створення умов для покладання виконання обов'язку з відновлення порушеного права на порушника, також притягнення його до відповідальності [1].

Метою статті є визначення особливостей адміністративно-правового статусу некомерційних організацій, що здійснюють колективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав.

Виклад основного матеріалу. Правове становище організацій, що здійснюють колективне управління майновими правами правовласників

у сфері авторського права і (або) суміжних прав, регламентовано низкою нормативно-правових актів, зокрема Законами України «Про авторське право і суміжні права» та «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав». Відповідно до даних нормативно-правових актів суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав можуть доручати управління своїми майновими правами організаціям колективного управління [2; 3].

На нашу думку, головними причинами створення таких організацій є:

- ускладнена в індивідуальному порядку реалізація прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав;

- у зв'язку з використанням об'єктів авторських і суміжних прав без згоди правовласників.

Здійснення суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав в індивідуальному порядку стає скрутним у всіх випадках, коли об'єкт авторського і суміжного права стає популярним для широкої аудиторії (або може стати таким у перспективі) або через значну кількість таких об'єктів у одного правовласника.

Що ж стосується другого з перерахованих випадків, то йдеться про те, що відповідно до частини 5 статті 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автор (чи інша особа, яка має авторське право) має право вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору. Винагорода може здійснюватися у формі одноразового (паушального) платежу або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору (роялті), або комбінованих платежів. Розмір і порядок виплати авторської винагороди за створення і використання твору встановлюються в авторському договорі або в договорах, що укладаються за дорученням суб'єктів авторського права організаціями колективного управління з особами, які використовують твори [2].

Правовідносини між організаціями колективного управління та правовласниками виникають і здійснюються на підставі договору про управління майновими правами на колективній основі, що укладається в письмовій (електронній) формі із зазначенням конкретних об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, права на які передаються в управління, та конкретних способів використання таких об'єктів, або на підставі закону [3].

Організації колективного управління мають право від імені правовласників або від свого імені пред'являти вимоги в суді, а також здійснювати

інші юридичні дії. До останніх перш за все слід віднести збір і розподіл винагороди для правовласників. Таким чином, діяльність організацій колективного управління має договірну природу.

Разом із тим чинне законодавство передбачає в окремих випадках наділення вищевказаних організацій більш широкими повноваженнями. Відповідно до статті 12 Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» будь-яка з організацій, що здійснюють колективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав, може претендувати на отримання державної акредитації в одній зі сфер розширеного колективного управління. До їх числа відносяться:

- публічне виконання музичних недраматичних творів з текстом і без тексту, включно з тими творами, що включені до складу аудіовізуальних творів;

- публічне сповіщення музичних недраматичних творів з текстом і без тексту, включно з тими творами, що включені до складу аудіовізуальних творів, крім кабельної ретрансляції;

- право на справедливу винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне виконання фонограм і зафіксованих у них виконань чи публічну демонстрацію відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою;

- право на справедливу винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне сповіщення фонограм і зафіксованих у них виконань, відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою, крім кабельної ретрансляції.

У результаті відповідно до частини 5 вищезазначеної статті така організація отримує право розширеного колективного управління, яке поширюється на всю територію України та здійснюється щодо майнових прав усіх правовласників за відповідною категорією у сферах, щодо яких акредитовано організацію, в тому числі тих, що не уклали договір про управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав з акредитованою організацією, незалежно від вибраного такими правовласниками способу управління належними їм правами [3].

Як наслідок, така організація наділяється широким колом повноважень, які, на наш погляд, за своєю юридичною сутністю є публічно-правовими. На відміну від інших організацій, що здійснюють колективне управління майновими правами пра-

вовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав, повноваження акредитованих організацій розширеного колективного управління мають не договірну, а імперативну, державно-владну природу. Така організація має право вимагати від користувачів укладення ліцензійного договору, виплати винагороди та надання звітів про використання об'єктів авторських і суміжних прав, розподіляти зібрані кошти між правовласниками.

У зв'язку з цим, на нашу думку, правові відносини між акредитованими організаціями розширеного колективного управління та користувачами близькі за своєю природою до адміністративно-правових відносин. По-перше, у відносинах між такою організацією та користувачами відсутня юридична рівність сторін. По-друге, природа державно-управлінської діяльності, як і будь-якого іншого виду соціального управління, диктує необхідність виділення суб'єкта управління, тобто тієї сторони регульованих адміністративним правом управлінських відносин, у руках якої концентрується влада. Суб'єктом управління в структурі адміністративно-правових відносин виступає, як правило, орган державної влади. Однак трапляються й винятки, пов'язані з делегуванням громадським організаціям окремих владних функцій державних органів, у силу чого вони фактично починають діяти від імені держави.

Саме таким чином, на нашу думку, можна охарактеризувати відносини, що виникають між акредитованими організаціями розширеного колективного управління та користувачами. Фактично йдеться про передачу частини державних повноважень щодо нагляду за дотриманням законодавства про авторські та суміжні права від Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (далі - Мінекономіки України) акредитованим організаціям. Невипадково саме Мінекономіки України сьогодні акредитує організації, що здійснюють колективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав. Акредитація здійснюється в порядку, передбаченому Законом України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», Наказом Мінекономіки України від 20.11.2018 р. № 1707 «Про затвердження форм заяви та звіту організацій колективного управління» та Положенням про комісію з акредитації організацій колективного управління, яке затверджене наказом Мінекономіки № 1827 від 18.09.2020 р. [3; 4; 5]. Така регламентація підтверджує думку про те,

що повноваження таких організацій мають державно-владну природу.

У теорії адміністративного права виділяються й інші ознаки адміністративно-правових відносин, якими в значній мірі характеризують відносини між акредитованими організаціями та користувачами. Зокрема, такі відносини:

- є публічно-правовими відносинами, тобто завжди присутній державний інтерес. В адміністративно-правових відносинах опосередковується саме державне управління [6]. Наявність цієї ознаки сумнівів не викликає, тому що захист інтелектуальної власності здійснюється не тільки приватним, а й не меншою мірою публічним правом;

- адміністративно-правові відносини за своєю суттю є організаційними [6]. Мається на увазі їх прямий зв'язок з реалізацією функцій виконавчої влади, які за своїм змістом спрямовані передусім на організацію процесу обов'язковості виконання норм права. Наявність зазначеної ознаки у відносинах між акредитованими організаціями та користувачами також є беззаперечним. Для того щоб пройти процедуру акредитації, організація повинна відповідати вимогам і критеріям, установленим законодавством. Зазначені вимоги та критерії означають, що організація повинна володіти необхідними кадровими та організаційними ресурсами для можливості організувати збір, розподіл та виплату винагороди на всій або більшій частині території України та ін.

На підставі вищесказаного можна зробити такі висновки:

- суспільні відносини між акредитованими організаціями та невизначеним колом користувачів є за своєю суттю адміністративно-правовими;

- акредитованим організаціям за допомогою процедури державної акредитації делегуються державно-владні повноваження, та у зв'язку з цим такі організації можна віднести до числа суб'єктів адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності.

Роль акредитованих організацій як суб'єктів адміністративно-правового захисту досить вагома. Недержавний статус таких організацій в ряді випадків дозволяє ефективно реалізувати функції з виявлення порушень авторських та суміжних прав, оскільки на такі організації не поширюється дія законодавства про захист прав юридичних осіб. Як наслідок, посадові особи акредитованої організації не обмежені рамками з проведення перевірок щодо суб'єктів підприємницької діяльності, якими скуті контролюючі державні органи. Дана перевага особлива актуальна

на стадії виявлення ознак адміністративних правопорушень, що посягають на авторські та суміжні права.

Іншим позитивним моментом статусу акредитованої організації, що здійснює колективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав в розрізі реалізації поставлених перед нею завдань, є специфіка їхньої діяльності. Такі організації зосереджені на реалізації авторських і суміжних прав й на те, щоб виявляти та припиняти їх порушення.

Ще одним позитивним для держави ефектом є те, що такі організації є неприбутковими та в організаційно-правовій формі є громадськими об'єднаннями (громадськими організаціями або громадськими спілками), що фактично означає їх самофінансування, оскільки засновниками можуть бути лише правовласники (стаття 5 Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав») [3].

Разом із тим, незважаючи на очевидні переваги передачі частини державних функцій із захисту інтелектуальної власності акредитованим організаціям, існує й зворотна сторона медалі. Акредитовані організації отримують законну монополію на здійснення своєї діяльності. У зв'язку з цим інші організації, що здійснюють колективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав, опиняються в явно не вигідному становищі.

Попит на послуги організацій, що не мають акредитації, знижується. У результаті акредитовані організації в міру здійснення своєї діяльності фінансово й організаційно зміцнюються, а їхні можливості розширюються. Як наслідок, за наступної акредитації конкурентоспроможність таких організацій значно вище в порівнянні з іншими організаціями. У таких умовах змагальність процедури акредитації перетворюється на формальність.

На підтвердження сказаного необхідно зазначити, що натепер на підставі аналізу чинного реєстру організацій колективного управління, який регламентований Порядком ведення Реєстру організацій колективного управління, що затверджений Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 21.11.2018 р. № 1741, на території України функціонують дві акредитовані організації з управління авторськими і суміжними правами у сфері розширеного колективного управління:

- Громадська спілка «Українська ліга авторських та суміжних прав» (далі - УЛАТСП); має

акредитацію у сфері розширеного колективного управління «правом на справедливую винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне виконання фонограм і зафіксованих у них виконань чи публічну демонстрацію відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою» (наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.05.2019 р. № 912);

– Громадська спілка «Український музичний альянс» (далі - УМА); має акредитацію у сфері розширеного колективного управління «право на справедливую винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне сповіщення фонограм і зафіксованих у них виконань, відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою, крім кабельної ретрансляції» (наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.05.2019 р. № 913) [7].

У 2019 році кожна із зазначених організацій пройшла процедуру акредитації у відповідній сфері розширеного колективного управління інтелектуальними правами. Слід звернути увагу на те, що ці ж організації в межах процедури акредитації взагалі ні з ким не конкурували.

Широке коло повноважень акредитованих організацій створює умови для можливих фінансових зловживань із боку менеджменту даних організацій. Тому можна зробити висновок, що чинним законодавством створені ідеальні можливості для довільного перерозподілу зібраної винагороди.

На наш погляд, особливості адміністративно-правового статусу акредитованих у сфері розширеного колективного управління організацій, що здійснюють колективне управління майновими правами правовласників, повинні встановлюватися з урахуванням певних пропозицій, а саме:

– з метою підвищення конкурентоспроможності доцільно законодавчо заборонити проходження даної процедури однією організацією кілька разів поспіль;

– необхідно встановити заборону на використання доходів у власних цілях, за винятком утримання з винагороди коштів, необхідних для функціонування організації. Така заборона, на нашу думку, повинна поширюватися на весь період діяльності організацій незалежно від наявності чи відсутності акредитації та може сприяти досягненню двох цілей - концентрації співробітників організації на вирішенні основних статутних завдань, безпосередньо пов'язаних з діяльністю

організацій, що здійснюють колективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав, та зниженню корупційних ризиків, пов'язаних з можливістю маніпулювання з дивідендами, які були зібрані для правовласників;

– важливо на державному рівні посилити контроль щодо реалізації відкритості діяльності організацій з колективного управління інтелектуальними правами. Такий контроль може бути здійснений шляхом перевірки публікацій звітів про результати діяльності акредитованих організацій у відкритому доступі в мережі Інтернет. Згідно зі ст. 11 Закону «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» організації, що здійснюють колективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав, до 1 квітня кожного року, що настає за звітним, оприлюднює на своєму веб-сайті щорічний звіт про свою діяльність та забезпечує вільний доступ до нього протягом п'яти років із дня розміщення [3].

Висновки. Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що прийняття Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» є позитивним зрушенням у регулюванні діяльності організацій колективного управління в Україні, проте значна кількість питань буде залежати від належної правозастосовної практики, зокрема конкретних заходів, що вчиняються органами державної влади. Україна має рухатися в напрямі посилення прозорості діяльності організацій колективного управління, в тому числі у сфері суміжних прав, та забезпечення функціонування електронної системи реєстрації й обліку, що відповідатиме європейським тенденціям правового регулювання.

Література

1. Ярошенко С. Адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності. *Адвокат*. 2009. № 6 (105). С 36-38.

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-XII / ВР України. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 27.11.2020).

3. Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» від 15.05.2018 № 2415-VIII / ВР України. *База даних*

«Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19> (дата звернення: 14.11.2020).

4. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 20.11.2018 р. № 1707 «Про затвердження форм заяви та звіту організацій колективного управління» / ВР України. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1432-18#Text> (дата звернення: 15.11.2020).

5. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 18.09.2020 р. № 1827 «Про затвердження Положення про комісію з акредитації організацій колективного управління» / ВР України. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0972-20#Text> (дата звернення: 21.11.2020).

6. Битяк Ю. Адміністративне право України. 2007. Київ : Юрінком Інтер. 544 с.

7. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 21.11.2018 р. № 1741 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру організацій колективного управління» ВР України. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1433-18#Text> (дата звернення: 28.11.2020).

*Кубаєнко А. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету
«Одеська юридична академія»*